

Mimari Restorasyon Projelerinin Uygulama Sürecindeki Zorlukları: Konak Kemeraltı'nda Tarihi Bir Yapı Örneği

Y. Mimar Özden Coşkun Öner,
İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarihsel
Çevre ve Kültür Varlıkları Şube
Müdürlüğü

Dr. H. Gökhan Kutlu
İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarihsel
Çevre ve Kültür Varlıkları Şube
Müdürlüğü

E-posta: ozden_coskun@yahoo.com.tr

E-posta:hgokhankutlu@gmail.com

Y. Mimar Cem Bilginperk
Dor İnşaat Mimarlık Ltd. Şti.

E-posta:cembilginperk@hotmail.com

Özet

Mimari restorasyon projeleri, detaylı analizler yapılarak hazırlanan rölöve çizimleri ve restitüsyon projeleri neticesinde oluşturulmalarına rağmen, her zaman için bir bilinmeyen barındırma potansiyeli taşıyan projelerdir. Bu çalışmanın amacı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin üstlendiği bir restorasyon uygulaması üzerinden, restorasyon çalışmaları sırasında çıkan yeni bulgular eşliğinde süreci idare etmekte yaşanabilecek zorluklar ve nasıl yönetilebileceğini tartışmaktır. Çalışmaya konu olan tarihi yapı, Konak, Kemeraltı Çarşısı, Ahmetağa Mahallesi, 180 Ada, 36-37 parsel kayıtlıdır. Bu parsellerde, yakın dönemlerde yapıldığı düşünülen, birbirine bitişik, iç mekandan geçişli, iki kütle mevcuttur. Bu iki kütle; yapım sistemi, cephe karakteri, kullanılan malzemelerin benzerliği ve iç mekan bağlantıları göz önüne alarak, ayrı ayrı değil bir bütünün parçaları olarak görmek gerekir. Strüktürel olarak incelendiğinde bu bütün ana ve ikincil yapı olarak ikiye ayrılmıştır. Çünkü ikincil yapının beden duvarları ana yapının beden duvarına dik olarak deşmiş ve zayıf bir şekilde bağlanmış olup, ana yapı var olmadan stabilitesini koruyamaz niteliktedir. Yapının mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olup, 30 yıllığına İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne restorasyon karşılığı kiraya verilmiştir. Özgün işlevi konut olan yapı günümüze kadar birden çok ticari işlevi barındırmış olup, çalışmamıza konu olan restorasyon uygulamasında İzmir Büyükşehir Belediyesi hizmet binası olarak işlevlendirilmiştir. Restorasyon uygulaması doğası gereği, iş sonu projesi ilk yapılan restorasyon projesinden farklılaşmıştır, yapım süreci uzamıştır ve fakat 2013 yılında Tarihi Kentler Birliği Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'nda uygulama dalında ödüle layık görülmüştür. Önemli olan işin süresinin uzaması ve projelerin değişmesi değil, ilke kararlarında tutarlı olup, proje bütünlüğünün korumak, süreci yönetirken hassas davranmak ve disiplinler arası işbirliğini sağlamak olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Restorasyon, Proje Uygulama, Kemeraltı, Yönetim Süreci

Giriş

Restorasyon proje hazırlık aşamaları, onaylanma ve uygulama süreci; disiplinler arası ve kurumlar arası işbirliği, detaycılık, uzun vakit ve maddi güç gerektirmektedir. Bunların arasındamaddi güç ve vakit sıkıntısı restorasyon projesine altlık oluşturacak rölöve çalışmaları ve uygulama teknikleri üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Özellikle ikincigrup korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarınınrölöve çalışmalarında çoğu zaman maliyet ve zaman açısından dezavantajlı olduğu için raspa ve kazı çalışmaları gibi imalat gerektiren uygulamalar yapılamamaktadır. Dolayısıyla uygulama aşamasında yeni bulgular ve hasarlar çıkabilmektedir. (Aygün 2011). Birinci grup eski eser niteliğindeki taşınmazlarınrestorasyonuna ayrılan bütçe ve zaman neticesinde yapıların önemine uygun; teknik, detay, hassasiyet ve ciddiyette proje çalışmaları sürdürülebilmektedir. Ülkemizde restore edilenbirinci grup eski eser niteliğindeki yapıların mimari analizleri,restorasyon öncesi ve uygulamasıaşamasında kullanılan teknikler üzerine çalışmalar mevcuttur (Ersen ve diğ. 2011; Eriş, Yüzeroğlu, Demir, 2013; Tavşan, Engin, Aydın, 2014; Eyüpgiller ve diğ. 2014). Ayrıca koruma ilkeleri ve onarım yöntemleri üzerine de yapılan araştırmalar yapılmıştır (Alanyurt, 2009; Aygün 2011).

Diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmadarestorasyon uygulamalarında çıkabilecek yeni bulgular ve hasarlar karşısında yaşananyönetimsel, teknik zorluklar ve bunlarla başa çıkma yöntemlerini tartışmak hedeflenmiştir. Bu restorasyon uygulamasında incelenen yapı ikinci grup eski eser niteliğindedir. Yapının mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir. Yapı Konak, Kemeralı Çarşısı, Ahmetağa Mahallesi, 180 ada, 36-37 parsel numaralarında kayıtlıdır. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından, yüksek mimar Cem Bilginperk'e yaptırılmış olan yapının rölövesi 2007 yılında, restorasyon projesi ise ilk olarak 2009 yılında İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi 2010 yılında yapıyı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden 30 yıllığına restorasyon karşılığı kiralamıştır. 2010 yılında statik ve statik güçlendirme projeleri İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından inşaat mühendisi H. Murat Atalay'a yaptırılmıştır. Restorasyon uygulaması2011-2013 yılları arasında, müellifi,Belediyemiz ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü uzman teknik personellerinin kontrollüğünde, Günçe İç ve Dış Tic. Taah. San. ve Tic. Ltd. Şti'ne yaptırılmıştır. Söz konusu tarihi yapının özgün işlevi konut olup, günümüze kadar, dükkan, diskotek, kafeterya gibi farklı ticari işlevlerde kullanılmıştır. Restorasyon uygulaması neticesinde İzmir Büyükşehir Belediyesi hizmet binası olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Çalışma şu şekilde devam etmektedir. İkinci bölümde rölöve çalışmaları ele alınmış olup, üçüncü bölümde restorasyon projesi anlatılmıştır. Dördüncü bölümde restorasyon uygulamasına değinilmiştir. Beşinci olan son bölümde konuya ilişkin değerlendirmeler ve öneriler sunulmuştur.

Rölöve Çalışmaları

Bu bölümde,rölöve çalışmaları sırasında kullanılan teknikler,yapının statik durumu; plan kurgusu, cephe düzeni, temsil ettiği dönem özellikleri vemalezmeleri içeren mimari tanımı ve ayrıca bozulmaları anlatılmaktadır. Anlatımlarda yapının mimari proje ekleri olan: rölöve, teknik ve strüktür raporlarından yararlanılmıştır.

Ölçüm Teknikleri

Günümüzde rölöve analizleri için tercih edilen birçok yeni dijital ölçüm tekniğinin yanı sıra geleneksel yöntemler de hala geçerliliğini sürdürmektedir. Bu tekniklerin avantaj ve dezavantajları hakkında çalışmalar dahi mevcuttur (Yakar, Yıldız, Yılmaz, 2005; Demirkesen, Özlüdemir, Demir, 2005). Çalışmaya konu olan yapı geleneksel yöntemler ile ölçülüp, Autocad çizim programı kullanılarak dijital ortamda hazırlanmıştır. Belirlenen sıfır hattına göre plan,üçgenleme tekniği kullanılarak, kesit ve cepheler, düşey ve yatay koordinatlar yardımıyla, 1/50 ölçeğin gerektirdiği ayrıntıda, detaylar ise, 1/20 ölçeğin gerektirdiği ayrıntıda ölçülmüştür. Ancak araştırma kazısı ve raspa gibi imalat gerektiren proje öncesi çalışmalar yapılamamıştır.

Mimari Tanım

Tarihi konut yapısı, 2 ayrı parsel oturmuş, birbirine bitişik, iç mekandan geçişli, yakın zamanlarda yapıldığı düşünülen iki kütlede oluşmaktadır. Bu iki kütlede yapı sistemleri, cephe karakterleri, malzeme özellikleri ve iç mekan bağlantıları incelendiğinde; ayrı birer yapı değil bir bütünü parçaları olduğu anlaşılmaktadır (şekil 1,2). Strüktürel olarak ise bu bütün ana ve ikincil yapı olarak ikiye ayrılmaktadır. Çünkü ikincil yapının giriş cepheleri olan doğu ve batı cephelerinde yer alan beden duvarları ana yapının kuzey cephesindeki beden duvarına dik olarak deşmiş ve zayıf bir şekilde bağlanmış olup, ana yapı var olmadan stabilitesini koruyamaz niteliktedir. Yani ikincil yapının güney cephesinde beden duvarı olmadığı için strüktürel sistemi ana yapı olmadan kapanmamakta ve kendi kendini taşıyamamaktadır. Bunun yanı sıra plan şemasında iki yapıyı iç mekandan birbirine bağlayan kapıların ana mekanlara değil odalara açılması; bu açılımlarda herhangi bir simetri ya da bir düzenin olmaması da iki yapının aynı anda tasarlanmadığının ve inşa süreçlerinin de aynı olmadığını göstermektedir. Ancak yukarıda da söz ettiğimiz gibi mimari ve strüktürel karakterlerdeki benzerliklerinden ötürü ikincil yapının ana yapıdan kısa bir süre sonra inşa edildiği anlaşılmıştır.

Şekil 1 Vaziyet planı.

Şekil 2 Zemin kat planı.

Doğu cephesinden giriş alan ana yapı 37 numaralı köşe parselde yer almaktadır. İki normal kat bir asma kattan oluşmaktadır. Kareye yakın plan şeması olan yapının iç mekan kurgusu ise iki katta da aynı olup, doğu batı yönünde uzanan dikdörtgen orta sofa etrafında yer alan kareye yakın odalardan oluşmaktadır. Orta sofanın güneyinde yer alan üç kollu merdiven ile asma kat ve üst kata ulaşılmaktadır. Üst katta yer alan sofa yoğun bezemeli alçı tavanıyla yapının en dikkat çekici mekanıdır.

İkincil binanın ise beden duvarları dışında hiçbir yapısal elemanı kalmamıştır. Beden duvarlarındaki ve zemindeki yapısal izlerden tespit edildiği üzere; bu yapının da iki normal ve bir ara kata sahip olduğu, buna ek olarak bina oturma alanının yarısından daha az yer kaplayan bir bodrum katı da olduğu anlaşılmıştır. Ana yapı gibi doğu cephesinden giriş alan ikincil yapının bundan ayrı batı cephesinde bahçeye açılan girişi mevcuttur. İç mekan kurgusu ile ana yapıdan farklılaşan yapının doğu batı yönünde uzanan dikdörtgen sofası, ana yapıya bitişik biçimde, yapının güneyinde yer almaktadır. Odalar ve mekan darlığından dolayı iki kollu olduğu düşünülen merdiven ise bu sofanın kuzeyinde yer almaktadır. Zemin katta sofanın güneyinde, ana yapının kuzeyinde yer alan odaların arasındaki hole açılan, geçiş bulunmaktadır. Üst katta ise sofanın güneyinde, ana yapının kuzeyinde yer alan odalardan batıdakine, bağlantı görülmüştür. İkincil yapının önemli öğesi de yapısal izler doğrultusunda sofanın uzantısı olduğu düşünülen cumbasıdır.

Yapının iç kapı ve pencere doğramaları ahşap olup, pencere önlerinde metal kepenk ve demir ferforjeler mevcuttur. Dış kapılar ise metaldir.

Yapının doğu cephesi olan giriş cephesineoklasikkarakterli ve işçiliğiyle önem taşımaktadır (Hamamcioglu, Dipburun, Serifaki, 2010). Ana ve ikincil yapının; pencere, kapı, silme, söve, saçak gibi cephe elemanlarının aynı karakterde olması ikincil yapının ana yapıdan kısa bir süre sonra ve aynı ustalar tarafından yapıldığını düşündürür (şekil 3). Simetrik cephe kurgusu olan ana yapının merkezi giriş hacmi yaklaşık 4m geriye

çekilerek bir giriş avlusu oluşturmuştur. İkincil binanın ise güney yönünde bulunan girişi ve üstündeki sofanın uzantısı olduğu düşünülen cumbası ile asimetrik bir kurgusu vardır. Metal payandaların üstüne ahşap konstrüksiyonla oluşturulan cumba ve ana yapının avlusu cepheye üç boyutluluk kazandırmaktadır.

Şekil 3 Giriş cephesi.

İki katlı oluşu, dikdörtgen formdaki planı, sofaya açılan odaları ve merdiveni, havalandırma niteliğindeki bodrumu, üst kattaki sofaya açılan cumbası, ahşap karkaslı kargir duvarları, Neoklasik üsluptaki; cephe, iç mekan tavan bezemeleri, sütun başlıkları, gibi özellikleri değerlendirildiğinde bu konut yapısının tipolojisi literatürde farklı isimlerle anılmıştır. Ondokuzuncu yüzyılda İzmir’de üretilen bu konutlar Akyüz’e (1994) göre Türk evi ile Levanten evi karışımı olan “Etkileşim Evi” ya da “İzmir Evi” diye adlandırılırken, Akkurt’a (2004) ve Hamamcioglu, Dipburun, Serifaki’ ye (2010) göre ise “Levanten Evi” ile adlandırılmaktadır. Ayrıca bu konutların Sakız adasındaki evlere biçimsel benzerliğinden ötürü “Sakız Tipi Ev” sınıflandırılması da yapılmıştır (Özkut, 1997). Söz konusu görüşlerin aksine Çıkış (2009), bu yapıları geleneksel konut kategorilerine dahil etmemiş ve bu yapıların Anadolu ve belki de İmparatorluk sınırları içinde karşılaşılan ilk “Modern Konut” örnekleri olduğunu savunmuştur.

Taşıyıcı sistem

Yukarıda da söz edildiği gibi ana yapı ve ikincil yapı arasında dilatasyon ile bölme işlemi yapılmamıştır. Yapının konstrüksiyonu ahşap karkas sistemli taş duvarlardan oluşmakta olup; taş duvarlar ahşap yastık kirişleri dikmeler ve diagonaller ile desteklenmiştir. Ana taşıyıcı beden duvarları ortalama 60cm kalınlığında, bölme duvarları ise ortalama 20cm kalınlığındadır. İkinci kat, ara kat ve bodrumu olan odalarda döşeme sistemi ortalama 35cm aralıklı ahşap kirişler üzeri ahşap döşeme kaplamasından oluşmaktadır. Bunların dışındaki odaların ve sofaların döşemeleri ise mermer kaplamadır. Yapının ahşap karkas oturtma çatı sisteminin üst örtüsü kiremittir. Ana yapı ve ikincil yapının çatıları kalkan duvarı ile birbirinden ayrılmıştır.

Yapısal ve Yapısal Olmayan Hasarlar

Proje eki teknik raporda “Genel olarak düzgün bir geometriye sahip olmayan binanın oturması tamamlanmıştır” ifadesi yer almaktadır ki gözleme dayalı bir ifadedir. Monitörle izlem yapılmamıştır.

Ana yapının çatısında kısmi ancak aşırı derecede sehim tespit edilmiştir. Dolayısıyla ana yapının ikinci katının tavanında deformasyonlar oluşmuştur. Ayrıca, ticari amaçlı kullanılan yapının bazimekanlarında özgün kotlar, yükseklik kazanmak ve ön cephede zeminden kot farksız giriş almak amacıyla 40 cm düşürülmüştür. Böylece ön cephedeki bazı özgün pencere açıklıkları kapıya dönüştürülmüştür. Bu açıklıkların orijinal alınlıkları duvar içinde görülmüş ve orijinal halin ikincil yapıdaki gibi pencere olduğu kanıtlanmıştır. Pencere doğramaları ve denizliklerinde bozulmalar, malzeme kayıpları ve detay değişiklikleri mevcuttur. Pencerelelerdeki metal kepenk ve ferforje demirleri kısmen yok olmuştur. Kapı kanatları sökülmüş ve kapı kasa profilleri boya ile deforme edilmiştir. Mermer merdiven basamak kaplamalarının bazıları zaman içinde değiştirilmiştir. İç duvarlar lambri kaplama yapılmıştır. Yapının üst kat sofa zemini yükseltilmiş ve alçı bezemeli tavan kaplamasında ciddi malzeme kayıpları oluşmuştur. İkinci kattaki ahşap döşeme kaplamalarında kısmen rutubetlenme görülmüştür. Ana yapının özellikle çatısındaki deformasyonu ve mimari detaylarındaki değişiklikleri dışında sağlam bir şekilde ayakta durduğu düşünülmüştür.

İkincil yapının ise beden duvarları dışında hiçbir yapısal elemanı mevcut değildir. Bu yıkıma dair herhangi bir iz bulunmasa da yukarıda söz edilen strüktürel zayıflık bu yıkımın nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir (şekil 4). Beden duvarlarında önemli çatlaklara rastlanmıştır. Bu duvarlardaki ahşap; taşıyıcı ve bağlayıcı kiriş, dikme ve diagonaller, yağmur suları, nem, toz gibi olumsuz dış hava koşullarından etkilenip, çürümüş ve ayrıca böceklenmiştir. Doğu batı yönünde uzanan, destek niteliğindeki bölme duvarının yıkılması ve çevresel etkenler sebebiyle, ana bina ile T dirsek yapan batı cephesindeki beden duvarı ana binadan ayrılmaya başlamıştır. Bu ayrılma, röleve hasar tespit çalışmalarından uygulama öncesine kadar geçen süre boyunca artmış ve bu nedenden ötürü duvarda yıkım tehlikesi doğmuştur (şekil 5). Ayrıca üst katta bulunan özgün pencere doğramaları ve ahşap cumba yapının olumsuz dış etkenlere açık olmasından dolayı deforme olmuştur.

Şekil 4 Çatı görünüşü.

Şekil 5 T bağlantı duvarı.

Kat ve saçak silmeleri taş söve gibi dış cephe elemanları olumsuz dış hava koşulları ve organizmalar nedeniyle bozulmaya uğramıştır. Yapının dış cephesi özgünlüğü tartışılır olan taraklı mozaik ile kaplanmıştır.

Restorasyon Projesi

Restorasyon projesi anlatımlarında mimari proje ekirestorasyon raporundan yararlanılmıştır. Mevcut yapının güçlendirilmesi ve onarılması dışında, tarihi yapının yok olan kısımlarının restorasyonu, restitüsyon etüdüne dayalı olarak, yapının aslına uygun şekilde projelendirilmiştir. Yapının özgün durumunu ortaya çıkarmak için yapılan tamamlamaların kaynakları güvenilirlik derecesine göre yapıdan gelen izler, yapı içinde karşılaştırma, mimari gereklilik şeklinde sıralanmıştır. Arşiv araştırmasında ikincil yapının “İzmir Bir Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nda, Mayıs 1991 tarihli onaylanmış rölöve projesi dosyası bulunmuştur. Bu dosyada, yapıya ait Birinci Kat, İkinci Kat, Ara Kat planları; Arka ve Ön Cephe; bir adet kesit ve Çatı Onarım Planı ile birlikte yapının bazı iç mekanlarından ve cephelerden çekilmiş bu yıllara ait eski resimleri bulunmaktadır.

Restorasyon projesi müdahale kararlarında mevcut özgün olan elemanların basit bakım onarımının yapılarak korunması ve kayıp olanların ise özgün malzeme form ve tekniğinde yeniden yapılması ilke olarak benimsenmektedir. Yapıya aykırı herhangi yeni bir malzeme ya da teknik önerilmemiştir. Statik güçlendirme projesinde dahi yapının mimari bütünlüğünü bozan mimari öğelere zarar veren ya da yok eden bir öneri sunulmamıştır. Yapıya ek olarak yalnızca yapının yeni işlevinin gereksinimlerini karşılamak ve günümüz konfor koşullarını sağlayabilmek adına mekanik ve elektrik sistemleri yapılmıştır. Bu ekler de yapının mimari estetik bütünlüğünü en az etkileyecek biçimde olabildiğince cephe estetiğini bozmadan ve kullanım alanlarını gözeterek yapılmıştır. Örneğin iç mekanda kabloların duvarların kesiti el verdiğince sıva altına gizlenmiş, merkezi sistem havalandırmanın dış ünitesi arka bahçe cephesine yerleştirilmiş, tesisat odası zemin katta yer alan en karanlık odaya kurulmuştur. Restorasyon projesi konudan sapmamak adına aşağıda genel hatları ile anlatılmaktadır.

Ana yapıda deforme olmuş çatının kaldırılıp, çatıda bulunan mevcut sağlıklı ahşaplar kullanılarak yenilenmesi uygun bulunmuştur. Kot yükseklikleri düşürülmüş olan mekanların özgün döşeme malzemesinin araştırılması önerilmiş olup, kotları yükseltilecek, herhangi bir malzeme bulunmadığı takdirde mermer döşeme kaplaması planlanmıştır. Ticari amaçlı kullanım için kapıya dönüştürülen giriş cephesindeki açıklıklar özgün halindeki gibi pencereye dönüştürülmüştür. Mevcut giyotin pencere açıklıklarının, bakımı yapılarak korunması, bozulmuş olanların yenilenmesine ve malzeme kaybı olanların aslına uygun olarak tamamlanmasına karar verilmiştir. Mevcut kapı kasalarının, bakımının yapılarak korunmasına, bozulmuş olanlarının özgün form, malzeme ve detayında yenilenmesine karar verilmiştir. Yapıdaki mevcut izlerden tespit edildiği üzere pencerelere mermer ve ahşap denizlik çizilmiştir. Mevcut mermer denizliklerin bakımının yapılmasına karar verilmiştir. Pencerelerdeki eksik metal kepenkler tamamlanarak çizilmiştir. İç kapı doğramalarının yapıda bulunan özgün ahşap kapı kanadı esas alınarak yeniden imal edilmesi planlanmıştır. Ana yapıdaki dönem içerisinde değiştirilmiş mermer basamak kaplamaların, özgün mermer basamakların detayına uygun olarak yenilenmesi, özgün mermer basamaklardaki malzeme kayıplarının epoksi ve mermer tozu karışımı ile onarılarak, tamamlanması önerilmiştir. Duvarlar üzerindeki muhdes lambri kaplamanın kaldırılması planlanmıştır. İç ve dış duvarların sıva raspası yapılarak, özgün sıva malzemesiyle sıvanmasına karar verilmiştir. Yükseltilmiş olan sofa zeminin özgün kotuna getirilmesi

planlanmıştır. Özgün ahşap döşeme kaplamalarının ıslah edilerek bozulan yerlerin aslına uygun olarak yenilenmesine karar verilmiştir. Üst kat sofadaki bezemeli alçı tavan kaplamasının; boyalarının raspalanması, malzeme kayıplarının özgün detayına uygun yenilenmesi ve özgün renginde yeniden boyanması önerilmiştir.

İkincil yapının beden duvarlarındaki çatlakların akışkan tamir harcıyla ve demir donatı ile güçlendirilerek sağlıklılaştırılması planlanmıştır. Bu duvarlarda yer alan bozulmuş ahşap karkas elemanlarının özgün boyutlarına uygun emprenyeli ahşaplar kullanılarak yenilenmesine karar verilmiştir. Yıkılmış olan iç mekan bölme duvarları, özgün duvar sistemi ve izleri esas alınarak ahşap karkas sistemli taş duvar olarak projelendirilmiştir. İki yapı arasındaki T bağlantı hattı için statik güçlendirme projesinde duvarlar boyunca karbon fiber çubukların kullanılmasının yanısıra epoksiastar ve yapıştırıcı üzerine karbon fiber bant yapıştırılması önerilmiştir. İkincil yapının deforme olmuş özgün ahşap doğramalarının aslına uygun olarak yeniden yapılması önerilmiştir. Ahşap cumba da dahil kullanılamaz durumdaki tüm ahşap doğramasının aslına uygun biçimde yenilenmesine karar verilmiştir. İkincil yapının yok olan kısımları yukarıda da bahsedildiği üzere restitüsyon verilerine dayanarak aslına uygun olarak yeniden yapılması planlanmıştır (şekil 6,7).

Şekil 6 Üst kat planı.

Şekil 7 A-A Kesiti.

Yapının cephelerinde yer alan korunamayacak biçimde tahrip olmuş saçak silmelerinin özgün malzemesi ve detayına bağlı kalınarak yenilenmesi önerilmiştir. Korunabilecek düzeyde bozulmaya uğramış mevcut kat ve saçak silmelerinin, taş sövelerin basit onarım yapılarak korunması planlanmıştır. Restorasyon uygulaması aşamasında mevcut duvar yüzeyinde özgün mimari unsur bulunduğu takdirde korunması aksi halde taraklı mozaik duvar kaplamasının yenilenmesi kararlaştırılmıştır.

Restorasyon Uygulaması

Rölöve bölümünde de söz ettiğimiz üzere araştırma kazısı ve raspa yapılmadığı için restorasyon uygulaması sırasında projede öngörülemeyen hasarlar ve yeni bulgular tespit edilmiştir. İkincil yapının beden duvarları hariç tüm duvarları yıkık olması nedeniyle bu bulgulara çoğunlukla sağlam olduğu düşünülen ana yapıda rastlanılmıştır. Beden duvarlarında yapılan raspa neticesinde ana yapının neredeyse tüm duvarlarındaki dikme, yastık kirişi ve diagonellerden oluşan ahşap karkas elemanlarının çürük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu elemanların çok az oranda dahi olsa sağlam olan kısımları böceklenmeye karşı ilaçlanmış çürük olan kısımları ise emprenyeli ahşap elemanlar ile

değiştirilmiştir. Ahşap karkas arası taş dolgu olan ara bölme duvarlar ise ahşapları çürük olduğu için sökülüp yeniden özgün boyutlarındaki ahşap karkas elemanlar ile örülmüştür. Özgün taş dolgu elemanları temizlenip duvarlarda yeniden kullanılmıştır. Yine duvarlardaki raspa sonucu ana yapının “giriş kapı ve pencerelerinin tam karşısındaki duvarda bu cephe düzeninin simetriği bulunmuştur (şekil 8,9). Arka parselde komşu olan bu açıklıkların önü tuğla duvar ile örülerek kapatılmıştır. Farklı bir mülkiyete ait olması dolayısıyla bu duvar yıkılamamış yalnızca açıklıklar ortaya çıkartılmıştır. Yukarıda anlatılan nedenlerden ötürü restorasyon projesinde söz konusu ahşap karkasın değişimi öngörülemediği için maliyet hesaplarına yansıtılmamış olup ana yapı özelinde duvarlardaki ahşap karkas bedeli ve miktarı oldukça artmıştır. Bunun yanı sıra Koruma Bölge Kurulu’na sunulmak üzere müellif tarafından hasar tespit ve müdahale paftaları hazırlanmıştır. Dolayısıyla yalnızca maliyet değil işin miktarı ile birlikte süresi de artmıştır.

Raspa işlemi sonucu çıkan bir başka bulgu ise ana yapının zemin katındaki odaların döşeme sistemi ve kaplamalarının mermer değil sanılanın aksine ahşap olduğudur. Bu duvarların üzerinde ahşap kiriş yuvaları bulunmuştur (şekil 10). Bunun üzerine, ahşap döşeme sisteminde ahşapların dolgu zemine direk oturmasının rutubet ve mikroorganizmalara karşı tehdit oluşturacağı düşüncesinden yola çıkılarak zeminde bir araştırma kazısı yapılmıştır. Bu kazı neticesinde, beklenildiği üzere, yükseltilmiş döşeme mantığında yapılmış, dış cephelerden krangulez niteliğinde pencerelerle hava alan bodrum odaları ortaya çıkmıştır (şekil 11).Arka bahçeye bakan odanın cephesinde bodruma açılan merdiven, kapı ve pencere bulunmuştur. Araştırma kazısı Koruma Bölge Kurulu’nun iznine tabi bir çalışma olduğu için bu çalışma öncesinde restorasyon projesi revize edilmiştir. Koruma Bölge Kurulu’nda görev yapan raportörler yerinde inceleme yapmış olup, konu Kurul gündemine alınmıştır. Koruma Bölge Kurulunun proje revizyonuna uygunluk kararı almasına kadar geçen sürede restorasyon uygulamasının bu kısımları durdurulmuştur. Kazı çalışmasının yeni bir iş kalemi olması ve işin durdurulması, yine işin maliyetini uzatmış ve süresini arttırmıştır.

Şekil 8 Sofada raspa ile bulunan açıklık

Şekil 9 Restorasyon sonrası zemin kat sofa

Şekil 10 Araştırma kazısında bulunan bodrum ve ahşap döşeme kirişleri.

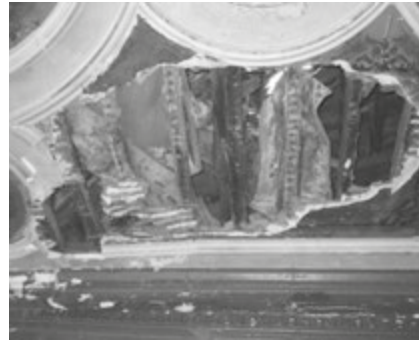

Şekil 11 Yeni bulguları gösteren bodrum kat ve zemin kat döşeme planları.

Ayrıca üst kat sofanın alçı bezemeli tavan kaplaması ile tavan arasında, çatıdaki deformasyondan ötürü, zaman içinde oluşan kalın toprak tabaka alçı tavanın altındaki ahşap bağdadı çitaları çürütmüştür (şekil 12,13). Dolayısıyla korunması önerilen tavan kaplamasının itinalı sökülmesi yapılmış sağlıklı durumdaki göbek ve tavan frizleri korunmuştur. Korunan alçı süslemelerinin boyaları temizlenmiş yapısal çatlakları onarılmıştır. Bunun dışındaki ufak malzeme eksiklikleri özgün hali bozulmaması için tamamlanmamıştır. Kurtarılamayacak durumdaki alçı tavan bezemelerinin kalıpları alınıp alanda alçı dökümü yapılmıştır. Sonra tüm tavan bağdadı çitaları yenilenmiş ve alçı tavan üzerine monte edilmiştir. Son olarak alçı tavanda özgün olan ve olmayan parçaları ayırt etmek için uzmanı tarafından bezemeler ton farkı yaratılarak eskitme tekniğinde boyanmıştır (şekil 14,15). Bu boyama tekniği duvarlar üzerindeki alçı silmelerde ve diğer ahşap ve alçı tavanlar üzerindeki friz ve bezemelerde de kullanılarak yapı genelinde bütünlük sağlanmıştır.

Şekil 12 Ana yapı üst kat sofa tavan.

Şekil 13 Üst kat sofa tavan detayı.

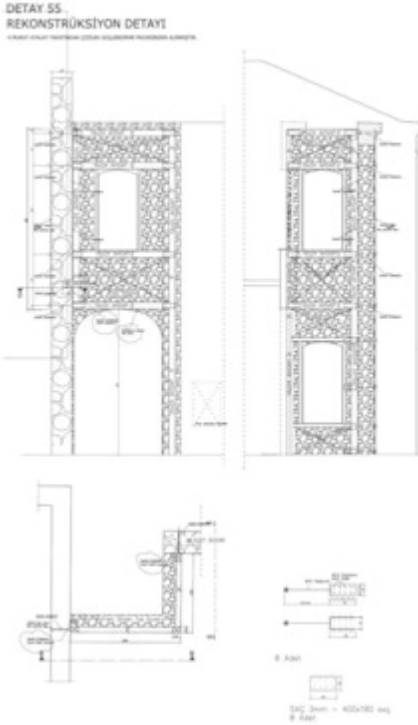
Şekil 14 Restorasyon sonrası üst kat sofa

Şekil 15 Üst kat sofa tavan detayı.

Ana yapı 2. Kat ahşap döşeme kaplamaları kısmen sökülüp altındaki taşıyıcı ahşap kirişler kontrol edildiğinde çoğunun kesit kaybına uğradığı ve böceklenildiği tespit edilmiştir. Bu yüzden tüm döşemeler sökülüp ahşap döşeme sistemi özgün boyut ve malzemesine uygun olarak yenilenmiştir. Ancak 30 santime kadar ulaşan özgün ahşap döşeme kaplama boyutlarına günümüzde ulaşamadığı için yeni döşeme kaplamalarının boyutları özgününden farklılaşmıştır. Sözü edilen ahşap kiriş ve kaplamaların yenilenmesi için maliyet ve süresinde ciddi oranda artışa neden olmuştur.

İkincil yapının duvarlarının askıya alınması işlemi sırasında, batı cephesindeki, yıkılma tehlikesi içeren, ana binaya T bağlantı yapan beden duvarından sıvalar ve taşlar dökülmeye başlamış olup, maili inhidam durumu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle restorasyon projesinde epoksi bant ve çubuklarla güçlendirilmesi önerilen duvar itina ile sökülmüş, özgün tekniğine uygun biçimde kendi malzemeleri ile yeniden örülmüştür. Ancak duvarın ana bina ile bağlantı hattı boydan 100x10saç plakayaM16 ankraj lamaları ile belirli aralıklarla dikiş atılmak suretiyle güçlendirilmiştir (şekil 16-18).Bu güçlendirme önerisinde duvar arasında noktasal bağlantıdan ziyade boydan bir bağlantı düşünülmesinin sebebi oluşabilecek kesme kuvvetini minimize etmektir. Maili inhidam arz eden duvarın itina ile sökümü, altında bodrum bulunan odalarda yapılacak kazı çalışmaları ile eş zamanlı yürütüldüğü için, bu çalışma da aynı proje revizyonu kapsamında Koruma Bölge Kurulu gündeminde görüşülmüş ve onaylanmıştır. Ancak yukarıda da söz edildiği üzere proje onaylanana kadar geçen sürede bu imalat çalışması da durdurulmuştur.

Şekil 16 Bağlantı duvarında statik güçlendirme detayı.

Şekil 17 Restorasyon sonrası üst kat bağlantı duvarı.

Şekil 18 Restorasyon sonrası zemin kat bağlantı duvarı.

Değerlendirme

“Restore et işlet devret” modeli, yıpranan tarihî ve kültürel taşınmaz varlıklarının yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması adına yerel yönetimlerin eski eser kullanımında rolünü arttıran ve yaygın kullanılan bir modeldir (Alanyurt, 2009; Aygün 2011). Bu model kurumlar arası işbirliğine dayalı bir sistem olup yürütülmesi esnasında bürokratik işlemlerin ağırlığı ve kısıtlamaları nedeniyle vakit kayıpları ve sıkıntılar yaşanabilmektedir. Vakit kayıpları yapının yıpranmışlığına etki etmektedir. Böylece proje esnasında öngörülemeyen hasarlar oluşabilmekte ve proje revizyonu gerektirmektedir. Uygulama sürecinde karşılaşılan bu hasarlar ve yeni bulgular özelinde inşaat mühendisi mimarlar ve teknikerlerden oluşan yapı kontrol ekibi ile müellif mimar ve müteahhit arasında fikir birliğine varmak kolay olmasa da tarihi yapının özgünlüğünü koruyacak, maliyet açısından kurumları zorlamayacak en etkin çözümler aranmıştır. Bu değişiklikler neticesinde uygulama maliyeti artmış ve inşaat süresi uzamıştır. Kurumlar ve disiplinler arası işbirliğini idare etmek zorlu bir süreç olmuştur. Tüm zorluklarına rağmen uygulama 2013 yılında Tarihi Kentler Birliği Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'nda uygulama dalında ödüle layık görülmüştür. Önemli olan kriz anlarında işbirlikçi tavrı sürdürmek ve çalışma için optimum çözümü üretebilmektir. Bunların yanı sıra denetlemenin sıkı ve kontrollerin dikkatli olması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akkurt, H. (2004) Batılı Kültürün 19. Yüzyıl İzmir’inde Mekansal Temsili Bornova ve Buca Levanten Konutları. Ege Mimarlık, İzmir, 51 (3), pp. 4-9.
- Akyüz, E. (1994) Tarihsel Süreçte İzmir’de Konut. Ege Mimarlık, İzmir, 14 (3), pp. 32-35.
- Alanyurt, U. Türkiye’de Koruma ve Onarım Üzerine Analiz. MasropJournal, Edirne (4), pp. 19-55.
- Aygün H.M. (2011) Kültürel Mirası Korumada Katılımcılık. Vakıflar Dergisi, Ankara (35) pp. 191-213.
- Çıkış, Ş. (2009) ‘Modern Konut’ olarak XIX. Yüzyıl İzmir Konutu: Biçimsel ve Kavramsal Ortaklıklar. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, Ankara, 26 (2), pp. 211-233.
- Ersen, A., Olgun, N., Akbulut, S.S. ve Yıldırım, B.Ş. (2011) Süleymaniye Camii 2007-2009 Yılları Restorasyonu ve Restorasyon Kararları. Vakıflar Restorasyon Yıllığı(3), pp.7-27.
- Eyüpgiller, K.K., Memnun, H., Güleç A. ve İlki A. (2014) Şah Sultan Camii Restorasyon Uygulaması Öncesi Çalışmalar. Restorasyon Yıllığı Dergisi (9), pp. 116-131.
- Hamamcioglu, M., Dipburun, E. ve Serifaki K. (2010) Observations On Characteristics Of Suburban Historical Houses Of İzmir. International Journal for Housing Science, United States (34), pp. 65-77.
- Yakar, M., Yıldız F. ve Yılmaz, H.M. (2005) Tarihi Ve Kültürel Mirasların Belgelenmesinde Jeodezi Fotogrametri Mühendislerinin Rolü. 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 28 Mart - 1 Nisan, Ankara.
- Eriş, İ., Yüzereroğlu, U. ve Demir N. (2013) Atik Valide Sultan Külliyesi 2011-2013 Yılları Restorasyonu Ve Uygulamaları. Vakıf Restorasyon Yıllığı (6), pp. 99-114.
- Demirkesen A.C., Özlüdemir M.T. ve Demir H.M. (2005) Kapadokya Örneğinde Tarihi Ve Kültürel Mirasın Korunması Ve Bu İşlemlerde Harita Mühendislerinin Yetki Ve Sorumlulukları. 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 28 Mart - 1 Nisan, Ankara.
- Tavşan C., Engin H.E. ve Aydın E. (2014) Trabzon Bedesteni Restorasyon Uygulaması. Vakıflar Dergisi, Ankara (42), pp. 123-131.

TMMOB
İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

5. TARİHİ ESERLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE GELECEĞE GÜVENLE DEVREDİLMESİ SEMPOZYUMU

CİLT II
B OTURUMLARI

1-3 EKİM 2015
ERZURUM

TMMOB İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI ERZURUM ŞUBESİ - İZMİR ŞUBESİ

web: <http://tarihieserler.imo.org.tr> / e-posta: tarihieserler@imo.org.tr